

„Hallmarking”, czyli cechowanie w hallu

“Hallmarking” i.e. marking at the hall

Maria Magdalena Ulaczyk (dyrektor OUP Warszawa)

Celem niniejszego artykułu jest przybliżenie i wyjaśnienie angielskojęzycznych terminów stosowanych w urzędach probierczych.

The aim of this article is to present and explain the English terms used at assay offices.

W probiernictwie, tak jak w wielu innych dziedzinach, podstawowym narzędziem komunikacji międzynarodowej jest język angielski. W tym języku sporządzana jest większość specjalistycznych dokumentów, posługują się nim uczestnicy międzynarodowych konferencji. Tekst Konwencji o kontroli i cechowaniu wyrobów z metali szlachetnych, ratyfikowanej przez większość państw europejskich, stanowiącej w Europie swoisty katechizm w dziedzinie badania i oznaczania wyrobów z metali szlachetnych, opublikowany w dwóch językach – angielskim i francuskim – użytkowany jest głównie w wersji angielskiej. Z tych powodów omówienie podstawowych angielskojęzycznych terminów, ich polskich odpowiedników oraz pojawiających się w pewnych przypadkach różnic pomiędzy terminologią polską i angielską, może być celowe i użyteczne, tym bardziej, że ze względu na wielowiekową tradycję brytyjskich urzędów probierczych, miały one znaczący wpływ na europejskie probiernictwo.

Trochę historii

W większości krajów europejskich pierwszych formalnych regulacji prawnych dotyczących państwowej kontroli i oznaczania wyrobów z metali szlachetnych dokonywano dopiero w XVIII i XIX wieku, podczas gdy początki brytyjskiego probiernictwa sięgają roku 1300. Na podstawie wydanego wówczas statutu Edwarda I wprowadzono obowiązkową kontrolę wyrobów srebrnych i zaczęto na nich umieszczać cechy probiercze z symbolem głowy lamparta, który do chwili obecnej jest znakiem Urzędu Probierczego w Londynie. Wyroby ze złota nie musiały posiadać oznaczeń, ale ich próba musiała

odpowiadać standardom określanym jako „touch of Paris”, co oznaczało, iż nie może być niższa niż 0,800 (ok. 19,2 karata), bo takie próby przyjęto we Francji jako minimalne. W tamtych czasach słowem „touch” posługiwano się w probiernictwie w innym niż dziś rozumieniu: oznaczało ono umieszczenie na wyrobie znaku określającego próbę, podczas gdy obecnie odnosi się ono do sfery badawczej, bowiem „touchstone” (kamień probierczy) to jedno z narzędzi służących do określania prób.

W tych czasach, czyli na początku XIV w., nie funkcjonowało jeszcze pojęcie „cechy probierczej”. Znak próby, nanoszony na mocy ww. statutu określany był jako King’s mark („znak królewski”, „cecha królewska”). Statutowej kontroli prób i oznaczania wyrobów dokonywali wybierani corocznie z grona złotników „wardens” (nadzorcy, inspektorzy), a odbywała się ona w miejscach wytwarzania wyrobów – w zakładach jubilerskich.

Datą bardzo istotną, która dała początek zinstytucjonalizowanemu probiernictwu i powszechnie dziś używanym pojęciom: „hallmark” (cecha probiercza) i „hallmarking” (cechowanie) był rok 1478. Wprowadzono wówczas w Londynie obowiązek zgłaszania wyrobów z metali szlachetnych do badania i oznaczania w **Goldsmiths’ Hall**, gmachu stanowiącym siedzibę Goldsmiths’ Company (londyńskiego Związku Złotników). Fakt cechowania w owym „hallu” – konkretnym, wyznaczonym do tego i odpowiednio wyposażonym miejscu – spowodował potrzebę nadania tej czynności szczególnej rangi i podkreślenia, iż nanoszony znak ma inne znaczenie niż zwykła cecha: „mark”.

Powołaniu w Londynie pierwszego urzędu probierczego („assay office”) towarzyszyło stworzenie

Schody prowadzące do sal konferencyjnych
w Goldsmiths' Hall

Zdjęcia z archiwum UP w Londynie

77. Posiedzenie Stałego Komitetu Konwencji Wiedeńskiej
w Goldsmiths' Hall – wrzesień 2015 r.

Zdjęcia z archiwum UP w Londynie

instytucji zawodowych probierczy („assayers”). Pierwszym takim probierzem był członek gildii londyńskiej, mistrz probierczy („assay master”), Christopher Eliot. Do chwili obecnej każdy dyrektor brytyjskiego urzędu probierczego legitymuje się dwoma tytułami „deputy warden” i „assay master”, podczas gdy miano głównego, „pierwszego nadzorcy” („prime warden”), zastrzeżone jest dla osoby stojącej na czele Związku Złotników, nadzorującego pracę współcześnie działających urzędów probierczych. Przy tłumaczeniu terminu „warden” jako „strażnik”, „wartownik”, odwołano się do tradycyjnego znaczenia misji, jaką od wieków powierzano osobom pełniącym tego rodzaju funkcję: straż nad jakością szlachetnych kruszców i rzetelnością obrotu w tym zakresie. „Warden” to również nadzorca, dyrektor, naczelnik, a wszystkie te znaczenia – wzajemnie się uzupełniając – właściwie opisują pełnioną przez te osoby funkcję.

Londyński Goldsmiths' Hall od połowy XV w. mieści się pod tym samym adresem, w pobliżu słynnej katedry Świętego Pawła. Jego siedziba była kilkakrotnie budowana na nowo – w obecnym kształcie powstała w latach 1829–1835, według projektu znanego brytyjskiego architekta Philipa Hardwicka. Ostatniej modernizacji budynku dokonano w 1990 r., kiedy to Goldsmiths' Hall dostosowano do wymogów XXI w., przy zachowaniu jego tradycyjnego wystroju. W owym gmachu, oprócz siedziby Związku Złotników i urzędu probierczego, znajduje się wiele przestronnych sal konferencyjnych, których wynajem stanowi źródło dochodu Goldsmiths' Company.

Określenie „hall” stosowanie jest również w odniesieniu do siedziby Urzędu Probierczego w Shef-

field, utworzonego na mocy ustawy z 1773 r., działającego w gmachu zwanym „Guardians' Hall”.

Historia brytyjskiego probiernictwa wywarła znaczące piętno na całym systemie europejskim. Poświęcono jej znaczącą część tego artykułu i być może jego tematyka wykracza nieco poza sprawy ściśle związane z terminologią. Jednak bez tego historycznego wstępu, trudniej byłoby zrozumieć genezę poszczególnych terminów i ich współczesne znaczenie.

Najczęściej stosowane terminy

„Assaying” i „hallmarking” to dwa najważniejsze, powszechnie stosowane w probiernictwie, angielskojęzyczne terminy. Odnoszą się do podstawowych czynności wykonywanych w urzędach probierczych: badania w celu określenia próby („próbowania”) i oznaczania („cechowania”). Obydwa terminy stanowią bazę dla wielu innych pojęć. Należy przy tym zwrócić uwagę na ewolucję i rozszerzenie znaczenia terminu „hallmarking”. Zgodnie z historycznymi „korzeniami” i słownikową definicją, termin ten odnosi się do spraw związanych z oznaczaniem wyrobów i nanoszeniem cech. Sfery badawczej dotyczy termin „assaying”. Jednak w powszechnie przyjętej praktyce, pojęcia „hallmarking” używa się także w odniesieniu do całego europejskiego probiernictwa (**the European hallmarking**), określając przy jego pomocy tytuły aktów prawnych (**Hallmarking Act, Hallmarking Law**), czy też nazywając zamiennie wspomnianą wyżej Konwencję (**Hallmarking Convention**), podczas gdy oficjalne jej nazwy to **Konwencja o kontroli i cechowaniu wyrobów**

z metali szlachetnych – Convention on the control of articles of precious metals oraz Konwencja Wiedeńska – Vienna Convention.

W tekście Konwencji termin „hallmark” odnosi się do narodowych cech probierczych używanych przez urzędy probiercze państw członkowskich (**national hallmarks of contracting states**), natomiast cechy stosowane w celu oznaczenia wyrobów, zgodnie z zasadami przewidzianymi w Konwencji to:

- ♦ **common control marks (CCM)** – wspólne cechy kontroli, czyli cechy konwencyjne z wizerunkami wagi,
- ♦ **assay office marks, marks of the authorized assay offices** – cechy urzędów probierczych krajów członkowskich, umieszczane obok CCM,
- ♦ **responsibility marks** – znaki imienne producentów lub podmiotów odpowiedzialnych za próby i jakość wyrobów,
- ♦ **fineness marks** – liczby określające próbę, np. „925”, „585”.

Szerszego komentarza wymaga termin „znak imienny”, dla którego w języku angielskim przyjęto następujące określenia:

- **sponsor mark,**
- **mark of producer,**
- **maker’s mark,**
- **manufacturer’s mark,**
- **responsibility mark.**

Genezy tego znaku również można szukać w historii brytyjskiego probiernictwa, bowiem już w 1363 r., na mocy statutu królewskiego, pojawił się obowiązek jego stosowania. Wprawdzie podobnych znaków używali złotnicy w innych krajach, posługiwali się nimi także indywidualni wytwórcy, zakłady rzemieślnicze i organizacje cechowe, ale używanie ich w trybie państwowego nakazu nie było powszechne i wynikało raczej z potrzeby wytwórców, którzy nie chcieli sprzedawać „bezimiennych” produktów. W tych czasach znaki imienne należały głównie do producentów, jako tych, którzy wytwarzając wyrób, ponosili odpowiedzialność za jego jakość.

Stosowane w tekście wspomianej wyżej Konwencji pojęcie „responsibility mark” odzwierciedla zmieniające się warunki rynkowe, w których znacząco zwiększyła się liczba uczestników obrotu. Oprócz tradycyjnej sytuacji, w której nabywca kupuje wyrób bezpośrednio u producenta lub kiedy wytwórca korzysta z pomocy sprzedawcy, ale liczba

uczestników obrotu nie przekracza trzech osób, w obrocie międzynarodowym pojawiło się duże grono pośredników handlowych, kanałów i sieci zbytu. W niektórych krajach, szczególnie na Dalekim Wschodzie, nie ma obowiązku oznaczania wyrobów z metali szlachetnych przez producenta. Zdarza się, iż biżuteria importowana z tych obszarów posiada tylko liczbową informację o próbce. Z tych przyczyn wystąpiła potrzeba oznaczenia wyrobu przez podmiot, który go wprowadza do obrotu i ponosi za niego odpowiedzialność. Termin „responsibility mark”, ze względu na jego szersze znaczenie i fakt, że nie zawsze można jednoznacznie stwierdzić, czy znak na wyrobie należy do producenta czy np. importera, w praktyce zastępuje powoli wszystkie pozostałe określenia dotyczące znaków imiennych.

Terminologia badawcza

Terminologia przypisana sferze badawczej probiernictwa, tzn. określaniu prób, to poza przywołanym wyżej pojęciem „assaying” również słowo „testing”, odnoszące się do wszystkich stosowanych w probiernictwie metod badawczych. Wydawane przez urzędy probiercze świadectwa badania określane są jako „certificates of testing”.

„Testing methods” to przede wszystkim:

- ♦ **cupellation** – kupelacja (analityczne badanie złota),
- ♦ **titration** – miareczkowanie (analityczne badanie srebra),
- ♦ **x-ray spectroscopy** – spektroskopia rentgenowska,
- ♦ **atomic absorption** – absorpcja atomowa,
- ♦ **gravimetric method** – metoda grawimetryczna,
- ♦ **touchstone testing** – badanie na kamieniu probierczym przy użyciu iglic probierczych (**touchstone needles**).

Większość metod badawczych wymaga pobrania próbki stopu (**taking the sample of alloy**), poprzez wycięcie (**cutting out**) lub zeskrobanie (**scraping**). Badania prowadzone w urzędach probierczych obejmują wszystkie elementy wyrobów, czyli nie tylko części zasadnicze, ale również lutowie (**solder**) oraz powłoki (**coatings**). Celem przeprowadzanych badań jest ustalenie, czy próba wyrobu jest zgodna z przyjętymi standardami (**standards of fineness**). Weryfikuje się również jednorodność stopu (**homogeneity of alloy**). Przepisy prawa probierczego

w większości krajów europejskich wykluczają stosowanie podczas badań tolerancji ujemnej (**the minus tolerance**).

Czynność cechowania w języku angielskim określana jest, zgodnie z tradycją, jako „hallmarking”, ale używa się również innych terminów, takich jak „marking”, „stamping” i „punching”. Narzędziem do umieszczania cech probierczych w sposób tradycyjny są znaczniki probiercze (**punches**), ale w ostatnim dziesięcioleciu dynamicznie rozpowszechniła się metoda laserowego cechowania (**laser hallmarking**). Nadzór probierczy (**hallmarking supervision**) to przede wszystkim nadzór nad rynkiem (**market surveillance**), sprawowany głównie poprzez kontrole probiercze (**hallmarking inspections**).

Równolegle z rozwojem złotnictwa i rynku obrotu wyrobami z metali szlachetnych oraz jego otwarciem na obszarze UE, rozwija się proceder fałszowania cech probierczych i znaków imiennych renomowanych producentów biżuterii i zegarków. Jedną z dziedzin, którymi zajmują się urzędy probiercze, w ramach nadzoru probierczego, jest identyfikacja cech i znaków probierczych oraz badanie ich autentyczności. Podczas prowadzonych w tym zakresie konsultacji pomiędzy zagranicznymi urzędami probierczymi używa się pojęć:

- **false hallmark, false mark, fake, counterfeit mark** – fałszywa cecha, znak,
- **genuine hallmark, mark** – oryginalna cecha, znak,
- **hallmarking expertise** – ekspertyza probiercza.

Omawiając stworzone dla potrzeb probiernictwa angielskojęzyczne słownictwo, nie powinno się pominąć podstawowego, funkcjonującego w tej dziedzinie pojęcia: „wyroby z metali szlachetnych”. Takie określenie od lat wymieniane jest jako przedmiot regulacji w polskich aktach prawnych. W terminologii angielskojęzycznej stosuje się na ogół termin „articles of precious metals”, zastępowany czasami określeniami: „precious metal goods” i „precious metal wares.” Wyroby z metali nieszlachetnych nazywane są „base metal articles”. Producent biżuterii – złotnik, to najczęściej „goldsmith” lub „silversmith”. W Polsce raczej nie używa się określenia „srebrnik” – wyroby ze srebra wykonywane są u nas przez złotników, natomiast w języku angielskim można tych pojęć używać zamiennie albo korzystać z terminu **jeweller** (jubiler) – jako wytwórca klejnotów (jewels). Klejnoty zdobione są na ogół kamieniami szlachet-

nymi, nazywanymi w języku angielskim: „gems”, „gemstones” lub „precious stones”.

Do określania biżuterii używanych jest kilka podobnie brzmiących terminów: **jewellery, jewelery, jewelry** oraz **bijouterie**. Podstawowe terminy „z warsztatu złotniczego”, dotyczące czynności wykonywanych przy wytwarzaniu wyrobów, to słowa: „melt” – topić „cast” – odlewać, „engrave” – grawerować, „solder” – lutować, „polish” – polerować.

Przytaczając kolejne określenia należałoby pewnie odnosić je do poszczególnych obszarów geograficznych, na których stosowany jest język angielski. Ożywiona wymiana rynkowa w dziedzinie obrotu biżuterią i fakt, iż szlaki handlowe przekraczają ramy poszczególnych kontynentów, zakłóciły jednak ład w tej dziedzinie. Terminologia stosowana jest wymiennie, pojęć angielskojęzycznych używa zarówno mieszkańiec Wielkiej Brytanii, jak też Szwajcar, Polak, Chińczyk, Amerykanin czy obywatel RPA.

Profesjonalni tłumacze, którzy dokonywali oficjalnego przekładu tekstu Konwencji Wiedeńskiej w ramach procedury ratyfikacyjnej, konsultowali z urzędami probierczymi specjalistyczne słownictwo z zakresu probiernictwa, bo ze względu na jego nietypowość i mnogość znaczeń, pojawiały się liczne wątpliwości interpretacyjne. Podobne problemy wystąpiły przy tłumaczeniach tekstu ustawy Prawo probiercze i wydanych na jej podstawie aktów wykonawczych. W kontaktach między urzędami probierczymi, zarówno w kraju, jak też w ramach współpracy międzynarodowej, prowadzone są starania, aby używać jednolitego słownictwa, porządkować definicje, harmonizować teksty przepisów prawnych oraz instrukcji technicznych. Weryfikacji językowej dokumentów o znaczeniu międzynarodowym, sporządzanych w języku angielskim, dokonują specjaliści z brytyjskich urzędów, co oznacza, iż **Goldsmiths' Hall** posiada nie tylko opowiedziany wyżej – historyczny, ale także i współczesny – międzynarodowy kontekst.

Literatura:

- [1] Forbes J. S. *Hallmark, A History of the London Assay Office*, Londyn 1998.
- [2] *Goldsmiths' Review*, 2014–2015, Londyn 2015.
- [3] *Convention on the control of articles of precious metals* – tekst umieszczony na stronie internetowej www.hallmarkingconvention.org.